

ELŻBIETA SUBOCZ

MAGDALENA STERNICKA-KOWALSKA

POLSKI SYSTEM EDUKACJI WYŻSZEJ
I RELACJE SPOŁECZNE Z POLAKAMI
W OPINIACH STUDENTÓW-UCHODźCÓW Z UKRAINY
– KOMUNIKAT Z BADAŃ

THE POLISH HIGHER EDUCATION SYSTEM
AND SOCIAL RELATIONS WITH POLES
IN THE OPINIONS OF REFUGEE STUDENTS FROM UKRAINE:
RESEARCH REPORT

Abstract. The article outlines educational migrations of Ukrainian students to Poland before and after the outbreak of a full-scale Russian war on Ukraine. The second, empirical part is based on selected results of a focus group interview conducted in 2024 with 12 refugee students from Ukraine studying at the University of Warmia and Mazury in Olsztyn. Its main goal was to identify how the students function at the university. The results of the study showed that the respondents speak positively about many aspects of education in Poland, comparing it with the Ukrainian system. They also show satisfaction with the social relations they have here, they appreciate the formal support, including that provided by academic teachers. The main problem they experience as learners is the language barrier.

Keywords: students; refugees; Ukraine; higher education; social relations

Dr ELŻBIETA SUBOCZ – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Nauk Politycznych; adres do korespondencji: ul. Dybowskiego 13, 10-723 Olsztyn; e-mail: elzbieta.subocz@uwm.edu.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4869-1966>.

Dr MAGDALENA STERNICKA-KOWALSKA – Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, Wydział Nauk Społecznych, Instytut Nauk Politycznych; adres do korespondencji: ul. Dybowskiego 13, 10-723 Olsztyn; e-mail: magdalena.sternicka@uwm.edu.pl; ORCID: <https://www.orcid.org/0000-0002-4962-4653>.

Artykuły są objęte licencją Creative Commons Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

WPROWADZENIE

Ukraińscy studenci od wielu lat są dość licznie reprezentowani na polskich uczelniach wyższych. Dekadę temu stanowili połowę wszystkich cudzoziemców (ponad 23 tys.) (GUS, 2015), a ich liczba dynamicznie rosła, co było konsekwencją m.in. okupacji i aneksji Krymu przez Rosję w 2014 r., walk na wschodzie kraju oraz trudnej sytuacji gospodarczej Ukrainy. W 2019 r. w Polsce na uczelniach wyższych kształciło się już ponad 39 tys. Ukraińców. Od tego momentu zarówno ich liczba, jak i udział wśród cudzoziemców stopniowo malały (Ośrodek Przetwarzania Informacji, 2022). Tendencję tę zmienił wybuch pełnoskalowej wojny na Ukrainie. W roku akademickim 2022/2023 większość obcokrajowców na polskich uczelniach pochodziła z krajów europejskich, przy czym najliczniejszą grupą były osoby z Ukrainy (48,1 tys., tj. 45,6% wszystkich cudzoziemców) (GUS, 2023). Natomiast rok później ich liczba zmniejszyła się do 46,2 tys. (43,1% wszystkich obcokrajowców) (GUS, 2024).

Polska wprowadziła liczne rozwiązania w zakresie szkolnictwa wyższego ułatwiające studentom-uchodźcom z Ukrainy podjęcie nauki w naszym kraju. Polegały one m.in. na pomocy w przeprowadzeniu egzaminu wstępnego na studia dla uczniów klas maturalnych, zwiększeniu liczby miejsc w domach studenckich, umożliwieniu udziału w bezpłatnych studiach stacjonarnych prowadzonych w języku polskim, możliwości ubiegania się o różnego rodzaju stypendia, uruchomieniu przez Narodową Agencję Wymiany Akademickiej (NAWA) programu „Solidarni z Ukrainą” (Ośrodek Przetwarzania Informacji, 2022).

Podczas gdy sytuacja życiowa dorosłych uchodźców z Ukrainy staje się dość powszechnym tematem zainteresowań badawczych (zob. m.in. Chmielewska-Kalińska, Dudek i Strzelecki, 2022; 2023; Długosz, Kryvachuk i Izdebska-Długosz, 2022; Duszczyk, Górny, Kaczmarczyk i Kubisiak, 2023; Subocz, Sternicka-Kowalska i Głuszak, 2024), to stosunkowo niewiele wiadomo o losach młodzieży studiującej. Niniejszy artykuł wypełnia zatem lukę w literaturze przedmiotu dotyczącą sytuacji młodych uchodźców, kształcących się na jednej z polskich uczelni.

1. MIGRACJE EDUKACYJNE STUDENTÓW Z UKRAINY

Przez lata migracje Ukraińców miały głównie charakter zarobkowy i edukacyjny (Semiv i Hvozdozych, 2012; Mishchuk i Grishnova, 2015; Świdzińska, 2019). Zjawisko migracji edukacyjnych jest definiowane jako: „przemieszczenia ludności,

głównie młodzieży, związane z podjęciem lub kontynuacją edukacji na poziomie studiów” (Jończy, 2022, s. 16). Istotnym powodem wyjazdów edukacyjnych jest chęć zdobycia w kraju przyjmującym umiejętności, które przynoszą wysoką stopę zwrotu w kraju pochodzenia (Dustmann i Glitz, 2011).

Państwa Europy Środkowej (zwłaszcza Polska, Czechy i Węgry) stały się atrakcyjnymi krajami imigracji dla obywateli państw byłego ZSRR (Castles i Miller, 2011). Od lat dziewięćdziesiątych XX w. w ramach realizowanej polityki wschodniej rząd Rzeczypospolitej zachęcał młodzież z państw ZSRR do podejmowania studiów w Polsce. Ofertę w postaci stypendiów czy możliwości nieodpłatnego studiowania na dowolnych kierunkach kierowano przede wszystkim do obcokrajowców pochodzenia polskiego (Gierko, 2015; Gomółka, 2016a; Ośrodek Przetwarzania Informacji, 2022). Osobom zamieszkałym za granicą wydawana jest tzw. Karta Polaka, czyli dokument potwierdzający przynależność do narodu polskiego. Jej posiadacze mogą podejmować studia oraz inne formy kształcenia, kształcić się w szkole doktorskiej, a także uczestniczyć w działalności naukowej (Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka, art. 6, pkt. 3). Po akcesji Polski do Unii Europejskiej (UE), zainteresowanie studiami w Polsce ze strony studentów z państw postradzieckich zdecydowanie wzrosło. Było to spowodowane możliwością uzyskania dyplomu uznawanego w krajach UE oraz niższymi kosztami utrzymania i czesnego niż w państwach zachodnich (Gomółka, 2016b).

Przed wybuchem wojny na emigracje edukacyjne młodych Ukraińców do Polski wpływało kilka czynników. Jednym z nich był globalny proces internacjonalizacji szkolnictwa wyższego, który wyrażał się w chęci integracji z krajami zachodnimi, o czym świadczy przewaga wyjazdów młodzieży na studia na Zachód, a nie na Wschód. Poza globalnymi trendami wpływ na wybór naszego kraju miała bliskość kulturowo-językowa oraz geograficzna. Wybór Polski był również związany z istnieniem dużej diaspory ukraińskiej i rozbudowaną siecią kontaktów społecznych pomiędzy emigrantami zarobkowymi (Długosz, 2018).

Wyniki licznych badań empirycznych pozwalają wskazać główne motywy podejmowania decyzji o nauce w Polsce przez ukraińskich studentów: chęć zdobycia dyplomu zagranicznej uczelni, uznawalność naszego dyplomu w krajach UE, wysoki poziom studiów, lepsza przyszłość i praca w Europie, niższe koszty studiów i utrzymania, możliwość łączenia nauki z pracą, dogodne położenie geograficzne Polski (Długosz, 2015; Trzeciński, 2015; Gasińska, 2016; Kapera, 2017; Długosz, 2018; Michalska, 2018; Rokicki, 2019; Świdzińska, 2019).

Wypada także nadmienić, iż duża liczba studentów z Ukrainy przynosi zysk ekonomiczny zarówno uczelniom, jak i miastom, w których kształcą się i mieszkają.

Wpływa także na współczynnik poziomu umiędzynarodowienia kształcenia, a to z kolei podnosi miejsce poszczególnych szkół wyższych w rankingach i czyni je atrakcyjniejszymi dla maturzystów i potencjalnych kandydatów. Obecność studentów zagranicznych (głównie ze Wschodu) przynajmniej częściowo niweluje konsekwencje niżu demograficznego, z którym borykają się współcześnie uczelnie w całym kraju. Z drugiej jednak strony, kwestia ukraińskich studentów bywa tematem budzącym głosy krytyki w różnych środowiskach i jest określana mianem „ukrainizacji” polskich uczelni (Gierko, 2015; Długosz, 2015).

2. METODOLOGIA BADAŃ WŁASNYCH

Projekt badawczy realizowano w czerwcu 2024 r. W jego ramach przeprowadzono zogniskowany wywiad grupowy (tzw. fokus) w gronie 12 studentów-uchodźców z Ukrainy, kształcących się na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie (dalej: UWM). Sposób doboru próby miał charakter nielosowy i został przeprowadzony w oparciu o tzw. dostępność badanych (Babbie, 2003).

Celem badań było rozpoznanie, w jaki sposób nasi rozmówcy funkcjonują na polskiej uczelni. Szczegółowe problemy badawcze dotyczyły następujących kwestii:

- 1) Jakie były motywy podjęcia przez badanych studiów na UWM?
- 2) W jaki sposób respondenci oceniają system edukacji wyższej w Polsce? Czy i jakie są różnice między studiami w Ukrainie i w Polsce?
- 3) Jakie mają problemy i potrzeby jako studenci-uchodźcy? Z jakich form pomocy korzystali i czy mają wiedzę nt. instytucji wspierających uchodźców?
- 4) Jak badani oceniają relacje społeczne ze studentami z Polski oraz jaka jest ich ogólna percepcja stosunku polskiego społeczeństwa do uchodźców z Ukrainy?

3. WYBRANE WYNIKI BADAŃ FOKUSOWYCH

Motywy podjęcia przez badanych studiów na UWM były różnorodne. Niektórzy z rozmówców przyznają, iż mieli już w planach kształcenie się w Polsce, ale wybuch wojny spowodował przyspieszenie tej decyzji: „[...] i tak wcześniej planowałam przyjechać tu do Polski na studia, ale to miało się odbyć trochę później. No więc przez to, że wybuchła wojna [...] to wyjechałam do Polski” (R11)¹. Inni respondenci przyjechali na UWM w ramach programu NAWA.

¹ W nawiasie podano numer respondenta wypowiadającego się podczas badania fokusowego.

Jedna z osób mówiła również o wpływie nauczyciela szkoły średniej na wybór olsztyńskiego uniwersytetu: „Kwestię studiów na UWM podjęła moja nauczycielka z liceum, w którym uczyłam się przez rok, bo kiedy tylko przyjechałam, to poszłam do ukraińskiej klasy w polskim liceum ogólnokształcącym” (R4).

Badani studenci zasadniczo wypowiadają się pozytywnie o polskim systemie edukacji wyższej. W swoich opiniach wskazywali na konkretne jego atuty, nie rzadko dokonując porównań z systemem ukraińskim. Jednym z nich jest rola nauczycieli akademickich. Rozmówcy doceniali ich zaangażowanie w pracę oraz stosunek do studentów, wyrażający się w stałej gotowości do merytorycznej pomocy, otwartości na słuchaczy i ich indywidualne zainteresowania oraz traktowaniu studentów bardziej na zasadach równości i partnerstwa aniżeli podporządkowania.

Najbardziej podoba mi się to, [...] jaki stosunek mają wykładowcy do nas. I nie tylko do Ukraińców, a i do wszystkich studentów. Nie traktują ich jak ludzi niżej usytuowanych w hierarchii (R5).

Wszystko podają, materiał podają, literaturę podają [...]. Więc tutaj jest większa praca wykładowców (R8).

Jeszcze nawet wybór tematów, referatów, prezentacji, czegokolwiek [...]. Tutaj niczego się nie narzuca. Można każdy temat dopasować pod Twoje własne zainteresowania (R7).

Badani podkreślali również, że wykładowcy niejednokrotnie udzielali im realnej pomocy, także w obszarach niezwiązanych z kształceniem:

[...] są po prostu wykładowcy, którzy bardzo chcieli nam pomóc, więc przetłumaczono nam dokumenty [...]. Potem to też skądś wyczarowała nam Pani Profesor pieniądze na wyżywienie, też jeszcze z pół roku jadłyśmy tutaj bezpłatnie. [...] No i też za akademik przez pół roku opłacali (R8).

W opiniach rozmówców, którzy mają za sobą doświadczenie studiowania na Ukrainie, wybrzmiewa wyraźnie odmienna – w stosunku do polskiej – specyfika relacji między studentami a wykładowcami. Część badanych wskazuje, że ukraińscy wykładowcy odnoszą się do nich z wyższością, nie są chętni do pomocy i wykonują pracę charakterystyczną dla organizacji biurokratycznej.

I tak, pamiętam, była jakaś pierwsza lekcja [...] i trzeba było coś tam ze słownikami zrobić, a ja nigdy czegoś takiego nie robiłam i myślę, [...] jak ja mam to zrobić? No jesteście już studentami. No to co? Macie już wiedzieć, jak to robić [...]. Nas to nie obchodzi. I to właśnie te różnice między Ukrainą i Polską, tak? (R5).

Ja bym jeszcze powiedziała, że tutaj chcą nauczyć. A w Ukrainie ja bym powiedziała, że te panie, panowie są po prostu w pracy, mają godziny pracy, mają zakres obowiązków. A tutaj chcą nauczyć i w tym jest duża różnica (R7).

Według uczestników badania, ukraiński system edukacji wyższej jest bardziej wymagający, ponieważ opiera się na samodzielności, większym nakładzie własnej pracy studenta oraz przytłaczającej ilości przedmiotów.

W Ukrainie faktycznie wygląda to tak, że jeśli idziesz na studia, to po prostu uczysz się sam. Nie ma czegoś takiego, że uczysz się od wykładowców, bo tam nam podają jakiś tam materiał. Nie ma czegoś takiego jak sylabus, żeby studenci mogli na to popatrzeć. Nie ma literatury jakiejś [...], nic nie ma. Wszystko szukasz sobie sama (R8). My mamy zbyt dużo przedmiotów [...]. Tyle wszystkiego, że Ty, człowiek nie potrafi ogarnąć tego wszystkiego i w każdym, na każdym przedmiocie po troszeczkę i w sumie jakby Ty nic nie wiesz (R16).

Kolejną, wskazywaną wartością polskiego systemu szkolnictwa wyższego jest nieodpłatność kształcenia oraz odpowiednio rozwinięty system stypendialny. Na Ukrainie studia są odpłatne, a koszty edukacji na prestiżowych kierunkach, takich jak prawo, psychologia, medycyna czy informatyka, są stosunkowo wysokie. Z bezpłatnego studiowania mogą skorzystać jedynie najzdolniejsi uczniowie lub osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej. Młodzież z ubogich rodzin może liczyć na świadczenie socjalne, jednak ich wysokość nie przyczynia się do wyrównywania szans edukacyjnych – „[...] to stypendium w Ukrainie, to jest teraz no dosłownie 100 zł, takie socjalne. Więc za te pieniądze to nie opłacisz nawet akademika” (R8).

Kwestią problematyczną dla badanych są procedury formalne przy załatwianiu różnego rodzaju spraw w Polsce, np. składanie wniosków o stypendia socjalne. Wskazywali, że przygotowanie wymaganych dokumentów, następnie konieczność ich tłumaczenia, połączone z krótkim czasem na ich złożenie w dziekanacie, często okazywało się dla nich trudne do wykonania.

[...] więc musiałam po prostu uzyskać jakieś dokumenty [...] z Ukrainy, żeby to tutaj dostarczyć [...]. Problem też polegał na tym, że to trzeba było już i teraz (R8). Jeżeli masz te dokumenty, to [...] jeszcze masz je przetłumaczyć (R5).

Jednak największym problemem dla respondentów jest mówienie w języku polskim. Sygnalizowana trudność wydaje się mieć dalekosiężne konsekwencje, wykraczające poza samą edukację, m.in. ograniczenie interakcji społecznych, obniżenie samooceny, odczuwanie dyskomfortu, a nawet występowanie znacznego lęku i stresu oraz obaw przed stereotypizacją ze strony otoczenia.

[...] chyba mówienie to jest największy problem. [...] to się boisz tego, że powiesz coś nie tak i [...] nie chcesz jakby popełnić takiego błędu, bo ktoś tam pomyśli sobie, że to Ukrainka [...] (R4).

W ogóle nie wysyłałam jakichś wiadomości na grupę [...]. Na tyle się boję, że żołądek mi się ściska od tego lęku (R12).

W toku wywiadu zostały również poruszone zagadnienia związane z formami pomocy uchodźcom wynikające ze specustawy (Ustawa o pomocy obywatelom Ukrainy, 2022). Badani studenci są słabo zorientowani w systemie wsparcia. Podczas gdy z popularnych jego form rzeczywiście skorzystali: „Jak przyjechałam tu, to była pomoc, te chyba 300 ileś złotych [...]” (R11) lub też „No nam [...] płacono za akademik [...]”. To było w ramach projektu NAWA” (R5), to wiedza z zakresu możliwości otrzymania wsparcia od organizacji pozarządowych była bardziej mglista. Na pytanie: czy mają się do kogo zwracać o pomoc w przypadku problemów, respondenci wskazują uczelnię jako pierwsze i najbardziej oczywiste miejsce. „Jeżeli coś się stało, to możemy u nas na uczelni zwrócić się do, nie wiem, no do kogoś z wykładowców i [...] spróbują nam pomóc” (R5). Ponownie dowodzi to ważnej roli nauczycieli, jaką odgrywają w procesie adaptacji społecznej studentów uchodźczych.

Kolejnym poddanym eksploracji wymiarem funkcjonowania w nowym środowisku były również relacje społeczne i ich ocena. Warto podkreślić, że w tym zakresie badani studenci bardzo sprawnie dostosowują się do zastanej rzeczywistości. Świadczy o tym zarówno podejmowanie i chęć utrzymywania kontaktów z rówieśnikami z Polski, jak również brak tendencji do zamykania się w mniejszościowych enklawach.

Ja na przykład mam super relacje i właśnie wybieramy się na Kortowiadę razem (R16). Mam bardzo fajne relacje z osobami ze swojej grupy [...] wszyscy są Polakami (R13).

Uczestnicy pytani o generalny stosunek Polaków do Ukraińców oceniają go zasadniczo pozytywnie. Przyznają, że nigdy nie doświadczyli bezpośrednio aktów dyskryminacji. Większości nie zdarzyły się też sytuacje jakiegokolwiek złego traktowania na tle narodowościowym.

To znaczy, ja na przykład w ogóle nie spotykałam się w Polsce tak bezpośrednio z jakimś takim, dziwnym odnoszeniem do Ukraińców (R16). [...] nie zdarzyły się żadne takie niemiłe sytuacje [...]. No jakby wiedzą, że jakby akcent jest taki ukraiński. Po prostu pytają, skąd jesteś i jakby nic się nie dzieje takiego (R13).

Zwłaszcza uniwersytet jest traktowany jako miejsce bezpieczne, przyjazne, otwarte, w którym tego rodzaju zachowania są wykluczone, ale podobnie są postrzegane też urzędy i inne miejsca publiczne. „Tak ogólnie, na studiach czy

na ulicy jakoś, w jakichś takich urzędach czy coś nigdy nie było takiej sytuacji, żeby ktoś był niemiły” (R11). Jedynym kontekstem, w jakim zdaniem rozmówców może dochodzić do nieprzyjemnych sytuacji w relacjach między nacjami są miejsca pracy. Badani, którzy takowych doświadczyli, nie definiują ich jednak w kategoriach dyskryminacji, co raczej niesmacznych żartów czy sytuacji powodujących dyskomfort.

[...] bo my robimy tatuaże, nie? I przyszedł jakiś mężczyzna [...] i pod koniec pyta: Pani jest z Ukrainy? Mówię: no tak. I żarty takie się zdarzają, że: ooo to ja chcę zrobić sobie tatuaż z twarzą Putina [...] (R16).

Warto wspomnieć, że doświadczanie pozytywnych zachowań wobec uchodźców jest zgodne z wynikami badań dotyczących nastrojów społecznych, zwłaszcza na początku wybuchu pełnoskalowej wojny na Ukrainie. W ciągu pierwszych trzech miesięcy jej trwania w pomoc na rzecz uchodźców zaangażowało się 77% Polaków (Baszczak i in., 2022). Jednak z czasem chęć do pomocy słabła (Baszczak, Wincewicz i Zyzik, 2023). Mając na względzie powyższe, zapytano badanych o to, czy zauważają zmiany nastrojów społecznych w stosunku do uchodźców. Jedna z respondentek przyznaje, iż: „[...] jakoś ostatnio, nie wiem, z pół roku, może trochę więcej, to ja się boję już po ukraińsku rozmawiać na ulicach” (R8). O zmieniających się nastrojach i związanych z nimi obawach, badani studenci nie wnioskuje na podstawie własnych doświadczeń, ale w oparciu o doniesienia medialne czy opinie innych.

[...] mama zaczęła mi mówić: «Polacy już nienawidzą Ukraińców». [...] ale jeśli chodzi o mnie, to nigdy nie spotykałam się z takimi sytuacjami, że ktoś mnie postrzegał w bardzo nieprzyjemny sposób z tego względu, że jestem Ukrainką. [...] Mama ogląda telewizję, Internet i widzi co się dzieje, dlatego tak mnie ostrzega (R12).

Badani wiążą pogorszenie się wzajemnych stosunków z szeroko rozumianą polityką, w tym z prowadzoną kampanią wyborczą. „Ale to też warto powiedzieć, że to było pogorszenie po tej kampanii wyborczej, kiedy były wybory i to tak” (R16). Zmiana nastrojów społecznych niewątpliwie nasiliła się także po strajkach rolniczych. Jedna ze studentek była świadkiem wysypywania ukraińskiego zboża na jedną z głównych ulic w Olsztynie oraz spalenia ukraińskiej flagi, co odczytała jako ewidentny przejaw zmian postaw społecznych wobec mniejszości ukraińskiej. „No tak, po tych strajkach [...], jeszcze pod galerią to, co palili, to, co pisali. No to, to było straszne” (R16). W kontekście tych wydarzeń wspomniana studentka przywołała tragedię wielkiego głodu na Ukrainie, który miał miejsce w latach trzydziestych XX w. i pochłonął miliony ofiar.

„[...] Ze względu na naszą historię, na ten Hołodomor. Dla nas to jest tak... W ogóle, że jak, jak wy możecie tak postępować z ziarnem, nie?” (R16).

WNIOSKI

Przeprowadzony wywiad pozwala zauważyć pewne wspólne, podzielane przez badanych studentów doświadczenia, problemy czy też opinie. W ogólnej ocenie Polska stwarza im dobre warunki do studiowania. Pozytywnie wypowiadają się o polskim systemie edukacji, doceniają też wsparcie instytucjonalne, z którego mieli możliwość skorzystać. Jako ludzie młodzi łatwo i szybko się adaptują, nawiązują relacje z rówieśnikami, podejmują pracę, uczestniczą w życiu społecznym. Życie na uchodźstwie nie jest jednak pozbawione problemów. Napotymane trudności łączą się z koniecznością wkładania większego wysiłku w proces kształcenia, zwłaszcza w związku z silnie odczuwaną barierą językową. Kłopotliwe bywają dla nich obowiązujące w Polsce procedury formalne, odmienne od tych znanych z kraju pochodzenia.

O ile wiele wniosków z niniejszych badań można uznać za typowe dla sytuacji studiującej młodzieży na uchodźstwie, to przynajmniej dwie kwestie wydają się mniej oczywiste, a zarazem warto podkreślenia w kontekście ewentualnych rekomendacji praktycznych. Pierwsza z nich odnosi się do wskazanej jako znaczącej roli wykładowców. Mają oni niewątpliwie autorytet w oczach rozmówców, są darzeni zaufaniem, traktowani niejednokrotnie jako instytucja, do której można się zgłaszać o pomoc i wsparcie. Warto tę rolę uświadamiać samym nauczycielom z uwagi na olbrzymią moc sprawczą w zakresie podejmowanych przez młodych uchodźców decyzji, a co się z tym wiąże – potencjalnego wpływu na kształtowanie ich przyszłych losów zawodowych. Druga natomiast kwestia dotyczy – sygnalizowanego i odczuwanego przez badanych jako dotkliwego – problemu posługiwania się polską mową. Bariera językowa była wskazywana wręcz jako największa trudność w procesie edukacji. Dlatego też warto rozważyć możliwości uruchomienia instytucjonalnej pomocy w przezwyciężaniu tego ograniczenia. Bariera ta może bowiem nie tylko przyczyniać się do niepowodzeń edukacyjnych młodych ludzi, lecz także istotnie utrudniać adaptację społeczną, będąc źródłem osobistych problemów, takich jak lęk, stres, izolacja.

W ocenie autorek warto realizować podobnego typu badania (w tym również o charakterze ilościowym) także na innych uczelniach w Polsce. Ich rezultaty umożliwiłyby porównanie sposobów funkcjonowania i radzenia sobie z różnego rodzaju problemami studentów-uchodźców z Ukrainy podejmujących naukę w naszym kraju.

BIBLIOGRAFIA

ŹRÓDŁA

- GUS (2015), *Szkoły wyższe i ich finanse w 2014 r.*, Warszawa: GUS.
- GUS (2023), *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2022/2023 (wyniki wstępne)*, Warszawa: GUS.
- GUS (2024), *Szkolnictwo wyższe w roku akademickim 2023/2024*, Warszawa: GUS.
- Ośrodek Przetwarzania Informacji (2022), *Cudzoziemcy na uczelniach w Polsce*, Warszawa: Ośrodek Przetwarzania Informacji.
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka (tekst jednolity), Dz.U. 2023, poz. 192.
- Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa, Dz.U. 2022, poz. 583 z późn. zm.

LITERATURA

- Babbie E. (2003), *Badania społeczne w praktyce*, tłum. W. Betkiewicz, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Baszczak Ł., Kielczewska A., Kukołowicz P., Wincewicz A. i Zyzik R. (2022), *Pomoc polskiego społeczeństwa dla uchodźców z Ukrainy*, Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny.
- Baszczak Ł., Wincewicz A. i Zyzik R. (2023), *Polacy i Ukraińcy – wyzwania integracji uchodźców*, Warszawa: Polski Instytut Ekonomiczny.
- Castles S. i Miller M. J. (2011), *Migracje we współczesnym świecie*, tłum. A. Gąsior-Niemiec, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Chmielewska-Kalińska I., Dudek B. i Strzelecki P. (2022), *Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce. Raport z badania ankietowego zrealizowanego przez OO NBP*, Warszawa: Narodowy Bank Polski.
- Chmielewska-Kalińska I., Dudek B. i Strzelecki P. (2023), *Sytuacja życiowa i ekonomiczna migrantów z Ukrainy w Polsce – wpływ pandemii i wojny na charakter migracji w Polsce. Raport z badania ankietowego*, Warszawa: Narodowy Bank Polski.
- Długosz P. (2015), *Zjawisko edukacji transgranicznej na przykładzie ukraińskich studentów na Podkarpaciu*, Uniwersytet Rzeszowski, Repozytorium, <http://repozytorium.ur.edu.pl/handle/item/824>.
- Długosz P. (2018), *Integracja ukraińskich studentów podejmujących naukę w Polsce*, *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, nr 2, s. 67-92. <https://doi.org/10.4467/25444972SMPP.18.020.9146>
- Długosz P., Kryvachuk L. i Izdebska-Długosz D. (2022), *Uchodźcy wojenni z Ukrainy – życie w Polsce i plany na przyszłość*, Lublin: Wydawnictwo Academicon.
- Dustmann Ch. i Glitz A. (2011), *Migration and Education. Handbook of the Economics of Education*, vol. 4, [w:] E.A. Hanushek, S. Machin i L. Woessmann (red.), *Norface Migration Discussion Paper*, nr 11. https://www.norface-migration.org/publ_uploads/NDP_11_11.pdf
- Duszczyk M., Górny A., Kaczmarczyk P. i Kubisiak A. (2023), *War Refugees from Ukraine in Poland – One Year After the Russian Aggression. Socioeconomic Consequences and Challenges*, *Regional Science Policy & Practice*, nr 1, s. 181-200. <https://doi.org/10.1111/rsp3.12642>
- Gasińska M. (2016), *Studenci z Ukrainy w Polsce. Uwarunkowania, oczekiwania i opinie w świetle badania ewaluacyjnego w AFiB Vistula*, *Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula*, nr 2, s. 127-147.

- Gierko V. (2015), „Ukrainizacja” polskich uczelni na tle umiędzynarodowienia kształcenia na poziomie wyższym w Polsce, *Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio I: Philosophy and Sociology*, nr 2, s. 103-119. <http://dx.doi.org/10.17951/i.2015.40.2.103>
- Gomółka K. (2016a), *Studenci, doktoranci i stażyści z Ukrainy na polskich uczelniach*, *Przegląd Wschodnioeuropejski*, nr 1, s. 85-98.
- Gomółka K. (2016b), *Polityka Polski wobec studentów, doktorantów i stażystów z państw poradzieckich*, Toruń: Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Jończy R. (2022), *Migracje edukacyjne „na studia”. Skala, kierunki, trwałość i konsekwencje dla rozwoju ekonomiczno-społecznego Polski*, Warszawa: Komitet Badań nad Migracjami PAN.
- Kapera I. (2017), *Motywy wyboru i oczekiwania studentów z Ukrainy wobec kształcenia na kierunkach związanych z turystyką*, *Turyzm*, nr 1, s. 19-23. <https://doi.org/10.18778/0867-5856.27.1.02>
- Michalska D. (2018), *Ukrainian Students and Graduates – Numbers, Profiles, Plans*, [w:] A. Łada (red.), *Ukrainian Students in Poland. Motivations, Benefits, Challenges*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, s. 21-34.
- Mishchuk H. i Grishnova O. (2015), *Empirical Study of the Comfort of Living and Working Environment – Ukraine and Europe: Comparative Assessment*, *Journal of International Studies*, nr 1, s. 67-80. <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2015/8-1/6>
- Rokicki J. (2019), *Migracja, studia i praca. Studenci z Ukrainy w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego*, *Relacje Międzykulturowe*, nr 1(5), s. 57-94. <https://doi.org/10.12797/RM.01.2019.05.03>
- Semiv L. i Hvozdozych Y. (2012), *The Intellectual Migration of the Youth in Ukraine: The Backgrounds for “Brain Circulation”*, *Journal of International Studies*, nr 2, s. 72-81. <https://doi.org/10.14254/2071-8330.2012/5-2/8>
- Subocz E., Sternicka-Kowalska M. i Głuszak B. (2024), *Sytuacja życiowa uchodźców wojennych z Ukrainy. Badania w województwie warmińsko-mazurskim*, *Polityka Społeczna*, nr 5-6, s. 30-38. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0054.6496>
- Świdzińska A. (2019), *Ukrainian Students in Polish Schools: Selected Aspects of Adaptation on the Example of the City of Lublin*, *Kultura i Edukacja*, nr 4, s. 95-108.
- Trzeciński R. (2015), *Zagraniczni studenci – czy potencjalni uczestnicy polskiego rynku pracy?*, [w:] J. Konieczna-Sałamatin (red.), *Imigranci o wysokich kwalifikacjach na polskim rynku pracy. Raport z badań 2014–2015*, Warszawa: Instytut Społeczno-Ekonomicznych Ekspertyz, Fundacja „Nasz Wybór”, s. 175-210.

POLSKI SYSTEM EDUKACJI WYŻSZEJ
I RELACJE SPOŁECZNE Z POLAKAMI
W OPINIACH STUDENTÓW-UCHODźCÓW Z UKRAINY
(KOMUNIKAT Z BADAŃ)

Streszczenie

W artykule przedstawiono zarys migracji edukacyjnych do Polski ukraińskich studentów przed i po wybuchu pełnoskalowej wojny na Ukrainie. Artykuł zawiera analizy wyników badań własnych, których podstawą jest wywiad fokusowy przeprowadzony w 2024 r. w gronie 12 studentów-uchodźców z Ukrainy, kształcących się na Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie. Głównym celem badań było rozpoznanie, w jaki sposób studenci funkcjonują na uczelni. Wyniki badań pokazały, iż respondenci pozytywnie wypowiadają się o wielu aspektach kształcenia w Polsce, porównując go z systemem ukraińskim. Wyrażają jednocześnie zadowolenie z relacji społecznych, doceniają formalne wsparcie, w tym również udzielane przez nauczycieli akademickich. Głównym problemem, jakiego doświadczają w procesie kształcenia, jest bariera językowa.

Słowa kluczowe: studenci; uchodźcy; Ukraina; edukacja wyższa; relacje społeczne